

Resolució de l'expedient AO-00069/2020 relativa a la represa telemàtica del curs escolar en situació de confinament

Antecedents

El Departament d'Educació ha anunciat que, a partir del 13 d'abril, es reprèn l'activitat lectiva de manera telemàtica i ha traslladat a les direccions dels centres criteris generals per desenvolupar l'avaluació i el seguiment de l'alumnat durant el període de confinament a causa de la COVID-19. Aquests criteris fan referència, entre d'altres, a la necessitat que les activitats arribin a tot l'alumnat; que tinguin un caràcter inclusiu, ajustat al ritme i a la situació personal de cada alumne, i que promoguin aprenentatges significatius sense la pressió d'acabar el programa curricular previst. L'alumnat, alhora, haurà de disposar del suport tutorial i emocional per part del professorat, que al seu torn haurà de vetllar per la comunicació regular amb l'alumnat a través dels diversos canals disponibles. L'avaluació de la tasca educativa tindrà en compte la situació personalitzada de cada alumne.

Consideracions

El Síndic valora positivament que el Departament d'Educació doni formalment continuïtat al curs escolar, encara que sigui de manera telemàtica, perquè considera que d'aquesta manera es garanteix millor el dret a l'educació en igualtat d'oportunitats de tot l'alumnat, sempre que aquesta tasca es desenvolupi de manera adequada. Aquesta valoració es fonamenta, principalment, en:

1. La recerca sociològica s'ha ocupat de demostrar a bastament que el capital familiar és el factor més determinant per explicar les desigualtats educatives. En general, els infants socialment menys afavorits accedeixen més tard a l'oferta educativa, obtenen pitjors resultats al llarg de la seva escolaritat i abandonen abans el sistema educatiu del que ho fan els infants socialment més afavorits.

A Catalunya, per exemple, les diferències de resultats a les proves PISA en funció de l'estatus socioeconòmic de l'alumnat són de prop de 100 punts en competència matemàtica, científica i lectora entre l'alumnat d'estatus socioeconòmic baix i alt (sobre una puntuació mitjana propera als 500 punts). La taxa de graduació a l'ESO l'any 2018 va ser 20 punts percentuals més alta entre l'alumnat autòcton (91,5%) que entre l'alumnat estranger (70,8%). Segons dades censals, la diferència de permanència en el sistema educatiu dels joves de 17 anys és 30 punts percentuals entre els que tenen progenitors amb estudis primaris o inferiors (41,8%) i estudis superiors (74,6%).

Tot i la prevalença de desigualtats, val a dir que l'escola és un dels instruments d'igualació de les oportunitats educatives més importants, circumstància que es posa en risc en l'actual situació de confinament. La inexistència d'activitat lectiva formal permet no fer visibles les desigualtats educatives, perquè no es desenvolupen i no s'avaluen, però no impedeix que hi siguin ni tampoc contribueix a combatre-les. Les famílies socialment més capitalitzades tendeixen a garantir un suport educatiu més gran als infants, també en períodes de vacances, al marge del paper que hi té l'escola. Atès l'allargament previst del període de confinament, a criteri d'aquesta institució, deixar sense escola els infants i adolescents perjudica els que tenen una situació social menys afavorida.

2. Durant els 14 dies lectius que han transcorregut des que el Govern de Catalunya va anunciar el tancament dels centres educatius, a través de les queixes i les consultades presentades en aquesta institució, el Síndic ha constatat que hi ha diferències importants en el desenvolupament d'activitats educatives per part de professorat i centres. La manca d'unes pautes clarament establertes durant aquests dies per part del Departament d'Educació provocava que les activitats educatives desenvolupades pels alumnes estiguessin condicionades fonamentalment per la iniciativa i la motivació del professorat o el lideratge dels equips directius dels centres, amb importants desigualtats entre grups-classe i centres. Mentre alguns alumnes tenien més o menys planificada una activitat al llarg de la setmana i mantenien un seguiment continuat per part del professorat (en tots o en alguns àmbits curriculars, en el cas de secundària), d'altres han vist com les consignes trameses eren proposades generals a desenvolupar a partir de la voluntat i la disponibilitat dels progenitors. A la pràctica, doncs, malgrat que no tingui caràcter formalment avaluable, alguns alumnes estan desenvolupant currículum i d'altres, no.

3. La suspensió de l'activitat escolar en el cas de l'alumnat amb més dificultats d'escolarització i amb menys predisposició a la vinculació amb la institució escolar suposa una desconexió que, quan s'allarga en el temps, incrementa el risc no només de pèrdua d'hàbits d'estudi, sinó, especialment en el cas dels adolescents, d'abandonament educatiu prematur. La represa de l'activitat lectiva, encara que sigui per canals telemàtics o a distància, tot i les dificultats

que comporta, suposa una oportunitat de seguiment educatiu i d'ancoratge a l'escolaritat per part d'aquests infants i adolescents.

Si bé la dinàmica actual planteja riscos per a l'equitat educativa, el Síndic alerta que la represa de l'activitat lectiva en les condicions actuals de confinament també planteja altres riscos que convé atendre, principalment:

1. L'existència d'una part de l'alumnat que no disposa a la llar dels recursos tecnològics necessaris per desenvolupar l'activitat lectiva de manera virtual, en part per efecte de la bretxa digital. Segons l'Enquesta sobre equipament i ús de tecnologies de la informació i la comunicació a les llars, l'any 2019 a Catalunya hi havia un 8,5% de llars amb progenitors que conviuen amb algun fill (prop de 113.000) que no tenien ordinador a casa (8,5%) i un 3,0% (prop de 40.000), que no tenien internet o banda ampla (vegeu la taula 1). Aquesta enquesta també posa de manifest que un 7,2% dels infants de 10 a 15 anys (prop de 36.000) no havien utilitzat en els darrers tres mesos un ordinador, i un 4,6%, internet (vegeu la taula 2). Dels que sí que havien utilitzat internet, val a dir que una part, el 3,6%, no ho havia fet des de l'habitatge on resideix (prop de 17.000 infants d'aquesta edat).

A més, hi ha notables desigualtats socials, especialment pel que fa a l'ús de l'ordinador, com a conseqüència de la bretxa digital: el 20,8% dels infants de 10 a 15 anys que resideixen en llars amb ingressos de menys de 900 euros mensuals manifesta no haver fet ús d'un ordinador en els darrers tres mesos, mentre que aquest percentatge és de l'1,4% en el cas dels infants que resideixen en llars amb ingressos de més de 2.500 euros mensuals (vegeu la taula 2).

Taula 1. Habitatges amb progenitors que conviuen amb algun fill sense disponibilitat d'equipament TIC (2019)

	Total	Ordinador	Internet	Banda ampla	Telèfon fix	Telèfon mòbil
n	1.340.574	113.868	39.760	39.760	213.864	8.926
%	100,0	8,5	3,0	3,0	16,0	0,7

Font: Enquesta sobre equipament i ús de tecnologies de la informació i la comunicació a les llars (disponible a Idescat)

Taula 2. Infants de 10 a 15 anys sense ús d'equipament TIC en els darrers tres mesos, per ingressos familiars de la llar (2019)

	Ordinador		Internet		Mòbil	
	n	%	n	%	n	%
Menys de 900 €	12.198	20,8	0	0	17.769	30,3
De 901 a 1.600 €	10.547	11,4	13.970	15,1	26.182	28,3
De 1.601 a 2.500 €	3.938	3,8	0	0	24.353	23,5
Més de 2.500 €	2.067	1,4	3.987	2,7	51.384	34,8
NS/NR	7.376	7,3	4.951	4,9	47.996	47,5

Total	36.251	7,2	23.160	4,6	167.661	33,3
--------------	---------------	------------	---------------	------------	----------------	-------------

Font: Enquesta sobre equipament i ús de tecnologies de la informació i la comunicació a les llars (disponible a Idescat)

2. El nivell més baix d'autonomia i d'habilitats digitals dels infants petits condiciona el seguiment en situació de confinament de les activitats lectives per part d'aquests al paper d'acompanyament que vulgui tenir cada família en particular, la qual cosa pot contribuir a reforçar l'impacte de l'origen social familiar en el desenvolupament de l'infant. La tasca docent ha de comptar, especialment entre els infants més petits d'origen social menys afavorit, amb l'acompanyament, també, de les famílies, quan escaigui.

3. La segregació escolar, a bastament denunciada pel Síndic, no situa els centres en les mateixes condicions a l'hora de desenvolupar activitats lectives a distància amb l'alumnat. Per efecte de la bretxa digital anteriorment exposada, els centres d'alta complexitat, que presenten una elevada concentració d'alumnat socialment desfavorit, tenen més dificultats per garantir que les activitats lectives arriben al conjunt de l'alumnat, i que aquest rep l'acompanyament necessari i adequat a les seves necessitats. Pel que fa als centres d'alta complexitat, l'escenari de confinament planteja una dificultat afegida.

4. Objectivament, la interrupció de l'activitat lectiva ordinària d'ençà del tancament dels centres i l'allargament de l'actual situació de confinament suposen un obstacle amb vista a consolidar els aprenentatges de l'alumnat i completar el programa curricular previst a inici de curs per a cada nivell educatiu. Al seu torn, **aquesta situació, si no és ponderada adequadament en l'avaluació final de l'alumnat, pot derivar en un increment dels nivells de repetició**, des de la convicció que determinat alumnat no està en disposició de promocionar de curs perquè no ha adquirit correctament determinats aprenentatges que es consideren bàsics. Val a dir que l'alumnat amb dificultats d'escolarització durant els primers dos trimestres no disposa de l'oportunitat d'un tercer trimestre ordinari per consolidar, si escau, els aprenentatges que ha d'adquirir. L'anàlisi comparada en l'àmbit europeu situa Catalunya en nivells alts de repetició, pràctica que els organismes internacionals desaconsellen com a mecanisme de promoció educativa.

Recomanacions

En vista d'aquestes consideracions, el Síndic demana al Departament d'Educació **que proporcioni els recursos necessaris i les orientacions específiques al professorat i als centres per:**

1. **Garantir l'acompanyament personalitzat, si convé amb caràcter diari, de l'alumnat amb més dificultats d'escolarització**, a través dels diferents canals disponibles, també per via telefònica. L'acompanyament personalitzat de l'alumnat en el seu procés d'aprenentatge esdevé element nuclear de la funció docent en l'actual situació de confinament.
2. **Garantir la coordinació de les direccions dels centres amb els serveis municipals**, a fi de contactar amb l'alumnat que no hagi pogut ser localitzat pel professorat. La vigilància de l'escolaritat obligatòria, competència que tenen els ajuntaments, s'ha de continuar prestant, malgrat el tancament dels centres i la situació de confinament de l'alumnat.
3. **Garantir el treball del professorat amb les famílies, tant de l'alumnat més petit com també de l'alumnat socialment menys afavorit**. En aquest sentit, cal tenir en compte la necessitat de **disposar de serveis de traducció i interpretació en llengües estrangeres per part dels centres**, en cas que escaigui, a fi de facilitar la comunicació del professorat amb els progenitors d'origen immigrat que desconeguin les llengües oficials.
4. **Incrementar el suport material, tecnològic i de personal als centres d'alta complexitat**, a fi que puguin desenvolupar les activitats lectives amb aquest acompanyament personalitzat de l'alumnat i les seves famílies. En aquest sentit, aquesta institució demana **que es destinin els professionals dels serveis educatius (EAP, CRP, LIC, etc.) a donar suport específicament a aquests centres, en coordinació amb les direccions i el professorat, a fi de garantir el seguiment directe de l'alumnat amb necessitats de suport educatiu i amb més dificultats**.
5. **Establir les competències bàsiques a desenvolupar durant el tercer trimestre en cada nivell educatiu i proporcionar materials didàctics a distància suficients i atractius per garantir els aprenentatges dels diferents nivells educatius**, a fi que el professorat en pugui fer ús, si així ho considera. A criteri d'aquesta institució, aquesta tasca no hauria d'estar delegada a cada centre educatiu en particular, sinó coordinada de manera sistèmica. El sistema educatiu a Catalunya disposa en els ensenyaments de règim general de prop de 120.000 professors, que en molts casos ja estan elaborant, cadascú pel seu compte, materials per al seu alumnat. Compartir i socialitzar aquesta tasca, a través de la coordinació del Departament d'Educació, ha de permetre no només facilitar la tasca docent, sinó també, i consegüentment, afavorir que el professorat pugui focalitzar els seus esforços a garantir l'acompanyament personalitzat de l'alumnat. En entorns virtuals, la tasca docent

no se centra en la transmissió del coneixement, sinó fonamentalment en el seguiment dels processos d'aprenentatge de l'alumnat.

6. **Garantir que la promoció de curs o la graduació (en el cas d'estar en el darrer nivell d'un determinat ensenyament) no depenen de l'avaluació feta durant el tercer trimestre.** El confinament no pot comportar un increment de la repetició derivada del no-assoliment dels aprenentatges previstos en el programa curricular del curs.